

HAYATIN KAYNAĞI – HAYATIN SONU OLARAK “ÖLÜMÜN AĞZI” VE “GERMİNAL”DE MADEN

Fesun Koşmak*

Toplum içerisinde görülen sosyal sınıflar arasındaki farklılıklar yüzyıllar boyunca insanların birbirleriyle çatışmalarına ve adaletsizliklere neden olmuştur.

Sosyal grupları ve farkları incelemek için kullanılan temel kavramlardan birisi de sınıf'tır. Sınıf, çağdaş sosyologların modernleşen ve farklılaşan feodal ve kapitalist toplumlarda gördüğü ekonomik gruplardır. Marxçı sosyolojiye göre, uygarlık ve kültür tarihi, sınıf çatışmalarının bir ürünüdür. Bu kurama göre, üretim araçlarına sahip olan kişi, aile ve gruplar “güçlü bir sınıf” oluştururlar ve üretim araçlarına sahip olanla sahip olmayan arasında sürekli bir çatışma vardır (Güvenç, 1984, s.260).

Özellikle bu sınıfsal farklılıklar bütün çağlarda görülen ortak bir olguyu oluşturmaktadır: *toplumun bir bölümünün öteki bölümünce sömürülmesi* (Marx – Engels – Lenin, 1990, s.58).

Toplum içerisinde görülen bu farklılıkları dile getirmek ve sorunlara çözüm önerileri sunmak edebiyatçıların en büyük sorumluluklarından biri olarak gösterilmektedir. *Büyük roman, toplumsal farklılaşma yaşayan ve yeni değer yargıları yaratmak için uğraşan topluluklarda yaratılır. Son yüz elli yıl içinde ün salmış büyük romancılar; [...]*

* Yrd.Doç.Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü Öğretim Üyesi.

toplumlarının hem yapı, hem değer yargıları bakımından değişikliklerini sanat yolu ile anlatmışlar ve bunların içinde insanın değerini belirtmişlerdir (Karpat, 2009, s.60–61). Yazarın toplumsal sorunlara değinmesi durumu özellikle realist ve natüralist romanlarda belirginleşmektedir.

Toplumsal farklılaşma neticesinde yaşananların ifadesinde ideoloji, sınıf çatışması gibi bazı kavramların kullanıldığı görülmektedir. Elibol'a göre; *Maddi yoksulluk ile ideoloji arasında mecburi bir sebep – sonuç ilişkisi görenler az değil. Bunlara göre ideolojik şiddet yoksulluk derecesine bağlıdır. Yani ikisi arasında bir doğru orantı vardır; yoksulluk ne kadar artarsa ideolojik tansiyon o kadar yükselir* (Elibol, 1980, s.121). “İdeoloji” kelimesine bakıldığı zaman tek ve yeterli bir tanımın yapılmadığı öncelikli olarak dikkat çekmektedir. Bunun nedeni ise ideoloji teriminin birçok anlamı olmasından kaynaklanmaktadır.

Eagleton, bahsedilen bu anlam çeşitliliğini on altı başlık altında toplamaya çalışmıştır (bkz. Eagleton, 1991, s.18). Larrain ise ideoloji kavramını şu şekilde ifade etmektedir: *İdeoloji kavramı, burjuvazinin feodalizme karşı verdiği ilk mücadeleler sırasında, geleneksel aristokratik toplumda doğmuştur. Bu mücadeleler 18. yüzyıl Aydınlanmacılığı'nın arka planını oluşturmuş, daha açık söylemek gerekirse, ideoloji kavramı bu dönemin kültürel, felsefi ortamı içinde üretilmiştir* (Larrain, 1995, s.21).

Sanayi Devrimi'nden sonra üretim araçlarının üzerinde duran Althusser, emek gücünün yeniden üretimini sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Althusser, bunun ücret artışı ile gerçekleşebileceğini savunmaktadır. *Emek-gücüne kendini yeniden üretmesinin maddi aracını vererek: Yani, ücret ile. Ücret her işletmenin muhasebesinde yer alır, fakat hiçbir zaman emek-gücünün maddi yeniden üretimini koşulu olarak değil, “el-emeği sermaye” olarak* (Althusser, 1994, s.21).

Eagleton'un da belirttiği gibi; ideolojinin çelişkileri, bir başka ideolojiyle veya ideolojik altgrupla tarihsel olarak karşılaşması sonucunda da ortaya çıkabilir; aslında çoğu büyük edebiyatın yaratılış anının işte bu tür tarihsel konjonktürlerde bulunacağı ileri sürülebilir (bkz. Eagleton, 2009, s.110).

Yapılan bu tanımlar bağlamında ele alınan her iki eserde de toplumsal sorunlar sınıf çatışmalarıyla birlikte aktarılmaktadır. İrfan Yalçın'ın Zonguldak, Bartınlı olması ve Zonguldak'ta maden işçilerinin arasında büyümesi, işçilerin yaşamak zorunda kaldıkları olayları çarpıcı bir şekilde anlatmasında etkili olmuştur. “Ölümün Ağzı”, maden işçileri ile birlikte köydeki ailelerinin çektikleri acıları ayrıntılarıyla dile getirmekte ve roman yazarının yerel ağızları kullanması esere yaşanmışlık duygusu katmaktadır. Roman, belirgin olarak bir ailenin dramını anlatsa da, burada verilmek istenilen tüm maden işçilerin karşı karşıya kaldığı sıkıntılardır. Eser genel olarak maden ocağını ve maden ocağının yanında yer alan barınaklarda yaşamak zorunda kalınan hayatı anlatmaktadır. Yazarın Maden Havzası'nın dışındaki olayları da esere eklenmesi, okura olumsuz davranışların kaynağı ve nedenleri ile ilgili bilgi sunmaktadır.

Özellikle Fransız edebiyatında yer alan bir yazarın sosyalizm, sınıflar arası eşitlik – eşitsizlik üzerine eser vermesi ve bu konular üzerine yoğunlaşması dikkat çeken noktalar arasındadır.

Sosyalizm akımı da, diğerleri gibi, kaynağını Fransız İhtilali'nden almaktadır. 1789 İnsan ve Vatandaş Hakları

Demeci'nin ortaya atmış olduğu kanun önünde bütün vatandaşların eşitliği, yani siyasal eşitlik ilkesinin, bilhassa 1815'lerden itibaren, yazarlar tarafından ekonomik eşitliğe de dönüştürülmesi, sosyalizm akımının doğmasına yol açmıştır. Bu yazarlar siyasal eşitliğin, toplumdaki kişiler arasındaki eşitliğin gerçekleştirilmesi için yeterli olmayacağını, tam eşitlik için kişiler arasında ekonomik eşitliğin de bulunması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Armaoğlu, 2010, s.34).

Fransız yazar Émile Zola da bu düşünceden hareketle sosyal sınıf arasındaki eşitsizlik ile işçi – işveren arasında görülen zıtlıklar üzerinde yoğunlaşmıştır. *Tabiatıyla, bir istek, bir ideal olarak fikrin ortaya atılması yeterli değildi. Bir toplumda ekonomik eşitliğin gerçekleştirilmesi için nasıl bir düzen ve sistemin tatbik edilmesi gerektiği de gösterilmeliydi. İşte bu güç meseleye cevap bulma çabası, birçok düşünür ve yazarları çok çeşitli sosyalist fikirler ileri sürmeye yöneltmiştir* (Armaoğlu, 2010, s.34). Bu konu üzerinde düşüncelerini ifade edebilmek ve toplumda görülen eşitsizliği ortaya koyabilmek için Zola da eserinde maden işçilerin çalışma koşullarını, madencilerin karşı karşıya kaldıkları maddi imkânsızları, maden işçilerin yaşam mücadelesini, işverenlerin rahat ve güvenilir yaşam koşullarını gözler önüne sermiştir.

Fransız yazar Émile Zola'nın "Germinal" adlı romanında ise, 1860'larda Kuzey Fransa'da, zor koşullar altında yaşam mücadelesi veren ve çalıştıkları ocakların her an göçme tehlikesinin yanı sıra, açlık ve sefaletle yüz yüze kalan maden işçilerinin öyküsü anlatılmaktadır. Zola, eseri gerçek yaşamdan kurgulayarak kaleme almıştır ve o dönemdeki gerçek maden işçilerinin yaşamını ortaya koymuştur. "Germinal", maden işçileri ve onların mücadelesini dile getiren en önemli eserlerden biri olarak dünya edebiyat tarihinde yerini almakta ve okurlar madenci sınıfın kültürünü bu eser ile tanımaktadır.

"Ölümün Ağzı" romanı, kocası üç ay önce göçük altında kalarak ölen ve cenazesi bir türlü köye getirilemeyen bir kadının feryatlarıyla başlar:

Ana, bahçe kapısının önündeki koca, kara bir taş oturarak, Niyazi'ye:-Üç ay oluyo buban öleli, dedi. Üç ay tam... Tamamına üç ay... Ağlaya dayanmış, uzaklara boş boş bakan Niyazi:-Ney dedin, ana? diye sordu. -Bubanın ölümü, dedim.... Yuf size lan! Alıp gelmediniz bubanızın ölüsünü buraya... Oralarda, dağ başlarında kodunuz herifimin ölüsünü. Yuf size ... Yuf... Adam olacaksınız bi de... Üç ay da geçse, üç yılda geçse, bi gün kendim alıp geleceğim onun kemiklerini ordan...Göreceksiniz bak! (Yalçın, 2002, s.9).

"Germinal" romanının ilk sayfalarında ise, maden ocağında meydana gelen göçüklerden üç defa sağ kurtulduğu için, kendisine 'Güzel Ölü' anlamına gelen 'Bonnemort' takma adı verilen eski bir maden işçisinin sözleri, maden ocağında çalışmanın zorlukları hakkında ipuçları vermektedir: "*Beni oradan, tam üç kere paramparça çıkardılar. Birincisinde saçım, sakalım baştan aşağı yanmıştı. İkinci sefer*

gırtlığıma kadar toprağa gömüldüm, son defa ise karnım su ile şişmişti. Ölmeye niyetim olmadığını anlayınca, alay olsun diye adımı Bonnemort koydular” (Zola, 2005, s.11). Bonnemort, hasta olduğu için artık maden ocağında çalışamayan biridir, ancak onun her öksürdüğünde ağzından yılların birikimi olan simsiyah kömür karasının gelmesi insanların madene inmesi de maden ocağının etkilerini yaşamaya devam ettiğinin bir işareti olarak eserde yer almaktadır. *“Ciğerlerimde, beni hayatımın sonuna kadar ısıtacak kömür var. Halbuki beş yıldır çukura bir kez bile inmedim. Herhalde, farkında olmadan içime depo etmişim. Boş ver! İnsanı korur bu kömür”* (Zola, 2005, s.13). “Germinal”de olduğu gibi “Ölümün Ağzı” romanında da insana, çalışana karşı takınılan acımasız tavır dikkatleri çekmektedir. “Ölümün Ağzı” romanı hastalıktan ve yaşlılıktan dolayı madene inmesine izin verilmeyen insanların hastalanmış bir hayvanla eşdeğer tutulduğuna işaret etmektedir. *–Toz hastalığına tutuldum. Attılar işten. Ya ne yapacaklardı atmayıp. Ocaktaki yaşlı katırları da öyle yapmazlar mı? Yılıya çıkarmazlar mı? Bacağı kırılan ocak katırını vurup öldürmezler mi? İyilik olsun diye. Ciğerlerim taş. Ciğerlerim kurşun* (Yalçın, 2002, s.92).

Her iki romanda bahsedilen maden ocağı, hem o bölgede yaşayan insanların tek geçim kaynağı olarak hem de insanları karanlığa sürükleyen yer olarak tasvir edilmektedir. “Ölümün Ağzı” romanında maden ocağına inmek yerine ölmeyi isteyen işçilerin feryatları duyulmaktadır. *–Çekilecek şey değil bu be... Durup dinlenmeden hayvanlar gibi yerin dibinde çalış, ciğeri peş para etmez heriflerden küfür işit, kötek ye, elini yüzünü bile yıkamadan dolaş, günlerce üstünü başını değiştürmeden yat, galk... Geberse daha iyi insan be... Ney bu be?* (Yalçın, 2002, s.21). “Germinal” romanında da Montsou’ya sonradan gelen Etienne ilk çalışma gününden sonra, bu madende çalışmanın aslında ölmekten farksız olduğuna karar verir. Etienne’nin düşünceleri eserde şu cümleyle dile gelmektedir: *Etienne bu cehennemde ekmeğe parası kazanmaktansa, hemen geberip gitmek daha iyiydi. Burada çalışamazdı. Günün birinde şeffelerden birini rahatça boğazlayabileceğini düşündü* (Zola, 2005, s.58). Her iki eserde de maden işçileri, kendilerini çalıştıran kişilerin onlara zulüm etmesinden dolayı şikâyetlerini dile getirmektedirler. *–Canıma tak dedi artuk! Bu yaştan sonra bu çile, bu ezizet çekilmez ha dinime! –Dayak olmasa çekilir, dedi Niyazi. On altı saat durup dinlenmeden çalış, sonra da ondan bundan dayak ye işin yoksa! [...]* –“Dövüyorlar” diye fisıldıyor kulağıma. *“Hem çalış, hem de dayak ye!” –Vurma... Yeter... Vurma ... Nolursun!* (Yalçın, 2002, s.11).

Her gün tehlike ile iç içe olan maden işçileri aynı zamanda karşılık olarak çok az para kazanmaktadır. “Ölümün Ağzı” romanında okuma yazma bilmemelerinden dolayı almaları gereken ücreti dahi anlamayan işçilerden bahsedilmektedir. *Adları okunan işçiler, saygılı davranışlarla “mutemet”in önüne geliyor; kendilerine verilen paraları öpüp bir yerlerine sokuşturuyorlardı çabuk çabuk. Hasan, para alan bir işçiye: – Ne verdiler, argadaş? dedi. Gaç guruş aldın? – Ne bilem ki ben? Para saymasını mı biliyom ki?* (Yalçın, 2002, s.52). Aynı romanda verilen ücret ile ilgili dikkat çeken bir diğer özellik ise, işçilere dönüşümlü olarak paranın dağıtılmasıdır. Jandarmanın bu davranışı birçok işçi tarafından görülmekte ve eleştirilmektedir.

–Devletin gönderdiği para bu gadar argadaşlar, geldükçe verecez yine! diye bağırdı. Kimseden ses çıkmıyordu.

Suspuz olmuştu herkes. “Mutemet” Veli Kavas’a dönmüş, bir şeyler söylüyordu ki, duvarın dibindeki Laz, ayağa kalkıp: –Devlet parayı tam göndereyu, ama sen vermeyesün, dedi. Bunca fagirin, fugaranın parasını atıyorsun cebe... Utanmayı misin sen? Bizim ciğerlerimiz bitsun, tükensun, sen bizim paralarla zengin ol! (Yalçın, 2002, s.53).

Benzer bir durum “Germinal”de de görülmektedir. Romanın ortalarına doğru maden işçilerinin ücretleri işverenlerin ekonomik durumun kötüleştiğini ileri sürmesiyle neredeyse hiç ödenmemektedir.

Yalçın’ın eserinde Zonguldak’ta yaşayan insanların başka geçim kaynakları olmadığı için tüm erkek çocukları küçük yaşlardan itibaren maden ocağına inmek zorunda bırakılmıştır. Eserde bu durum yedi yaşında annesine çok düşkün ve ürkek bir çocukken çalışmak zorunda kalan işçi tarafından şu şekilde dile getirilmektedir. –*Yedi yaşındaydım ocağa girdiğimde ilk. [...] O zamanlar kömür ocaklarında çalışanlara para yerine, kaput bezi, helva, peynir, zeytin gibi şeyler verilirdi. Üç metre kaput bezi için çocukluğumdan çatır çatır koparıp yerin dibine sokuyordu babam beni. Haklıydı sokmakta. Çok fukaraydık* (Yalçın, 2002, s.91). Zola’nın eserinde de ailelerin tüm fertleri maden ocağında çalışmış ve bu uğurda canlarını vermişlerdir.

[...] babası, Kızıl ünvanı verilen, Nicolas Maheu, daha henüz kırk yaşında bile yokken, o sıralarda kazılmakta olan Voreux’nün içinde kalmıştı. Bir toprak kayması, Nicolas’ı pestil gibi yapmış; kemiklerini yok etmişti. Daha sonra, iki amcası ve üç kardeşi de canlarını orada bırakmışlardı. [...] Babadan oğula bu işi yapıyorlardı, başka bir işte olabilirdi bu. Oğlu, Toussaint Maheu, şimdi ocakta canını tüketiyordu, şu karşiki mahallede oturan torunları da, bütün akrabaları da aynı şeyi yapıyorlardı. Yüz yıldır hep aynı patron için çalışıp didiniyorlardı (Zola, 2005, s.13-14).

Maden işçilerinin yaşadıkları barınaklar da maden ocakları gibi olumsuz özelliklere sahip yerler olarak tasvir edilmektedir. Yalçın, işçilerin yaşadıkları ortamı şu satırlarla anlatmaktadır:

Fransızlardan kalma tahta barınağın içi, köylerinden yeni gelen, vardiya saatlerini bekleyen işçilerle dolmuştu. Barınağın pencerelerine, rüzgâr girmesin diye koca koca tahtalar çakılmış, açık kalan yerlere de bezler sıkıştırılmıştı. Ama yine de buz gibi soğuk bir rüzgâr, bulduğu küçük küçük deliklerden mermi gibi işliyor, pencere yanlarında oturanları tedirgin ediyordu. Dört bir yan, öbek öbek işçilerle doluydu. Üçü dördü bir arada yatıyor, ısınma işini kolaylaştırmış oluyorlardı böylece. Çoğu altına, saman, çuval ve birtakım kirli çaput sermişti (Yalçın, 2002, s.19–20).

Maden işçilerinin ailelerinden uzakta sırasıyla yerin altına girmek için kaldıkları barınaklar, hep birlikte yaşamak zorunda bırakıldıkları bir mekân olarak esere yansımaktadır.

Rüzgâr tahta duvarların deliklerinden girerken, ıslık gibi bir ses çıkarıyor, köşelerde yanan gaz kandillerinin ışığını pır pır ettiriyordu. Gıcırtilı kapıdan giren gireneydi. Köylerden gelenler, arkadaşlarını görünce tokalaşmadan edemiyorlar, birbirlerinin kollarını uzun uzun, koparırcasına sallıyorlardı. Bir ara, yirmi otuz kişilik bir topluluk girdi içeri. Elleri birbirlerine iplerle bağlanmış, üstleri başları perişandı. Yalınayaktı çoğu. Yorgunluktan yürüyecek, ayakta duracak halleri yok gibiydi. Üçü beşi, barınağın kapısından girer girmez, kendini atıvermişti yere. Kimi inliyor, kimi sayıklar gibi konuşuyordu. Jandarmalar yere yatanları ayaklarıyla dürtükleyip, basbas bağırıyorlardı (Yalçın, 2002, s.24).

Zola da tıpkı Yalçın gibi, maden işçilerinin yaşam koşullarını dile getirebilmek için sefalet içerisinde yaşadıkları yeri, ayrıntılarıyla anlatmaktadır. *Mum, içinde üç yatak bulunan iki pencere, dört köşe, ufacık odayı aydınlatıyordu. Bir dolap, bir masa, iki eski ceviz sandalye, odanın mobilyasıydı. Çivilere takılmış eski püsküler, yerde bir testi, küvet görevi gören kırmızı bir leğen, dekoru tamamlıyordu* (Zola, 2005, s.16).

İşçilerin içinde buldukları ağır çalışma koşulları, sefaletin karşısında işveren son derece rahat bir hayat yaşamaktadır. İşçiler sayesinde elde ettikleri bu rahat hata işçi – işveren zıtlığını gözler önüne sermektedir. İşçilerin yaşadıkları sefaletle birlikte her iki yazar da işverenlerin yaşam koşullarını varlıklı ve rahat olarak tasvir etmektedir. Yalçın, romanında “Paşa”nın giyimini işçilerin gözünden bakarak dile getirmektedir. *Hava soğuktu. Paşa'nın kurşun işlemez gibi görünen kara, kalın paltosu işçilerin yarıçıplaklığıyla alay ediyordu basbayağı. İşçilerden bazıları, yalınayak oluşlarından, yırtık pırtık giysilerinden utanıyor gibiydiler. Ama “Paşa” bir onların, bir kendinin üstündekilere bakıp utanmıyordu hiç* (Yalçın, 2002, s.43). Aynı şekilde “Paşa” bazı işçilerin maden ocağına girmemek için direnmelerine de bir anlam verememektedir. “Paşa”, kendisini maden işçilerinin yerine koyamamakta ve onların yaşadıklarını göz ardı etmektedir.

Bazı köylüler ocağa girmemek için sağ ellerinin başparmaklarını kesiyorlarmış! “Paşa”, kendi sağ elinin başparmağına baktı kaşla göz arasında. Ne güzel, ne ince bir başparmaktı o öyle! Öpmek geldi içinden. İnsan dediğin nasıl kestirebilirdi parmağını? Akli havsalası almıyordu “Paşa”nın. Çünkü “Paşa”, beline kadar su içinde kazma sallamamıştı her gün on altı saat. Çünkü “Paşa”, işçilerin Tanrı'nın günü yedikleri o malay denilen vahşi çorbadan tatmamıştı bir yol olsun. Çünkü “Paşa”, geceleri başının altına taş koyup, uyumamıştı ahırlarda. Şaşıyordu onun için. Saralı işçinin çalışmasına şaşmamıştı, ama bazı

işçilerin sağ ellerinin başparmaklarını kestirmelerine
şaşıyordu nedense (Yalçın, 2002, s.77).

Zola, maden ocağı sahibinin evini tasvir ederken özellikle evin sıcaklığı ve rahat edilebilecek bir ortam olduğu üzerinde durmaktadır. *Evin her tarafı kaloriferle ısınyordu. Fakat yemek odasında, içinde madenkömürünün alev alev yandığı bir ocak vardı. Burada büyük bir yemek masası, sandalyeler, bir etajer ve ev sahiplerinin zevk ve rahatlarına düşkün olduğunu gösteren rahat koltuklar vardı. Ailece burada otururlar ve salona pek ender geçerlerdi* (Zola, 2005, s.67).

Bu bağlamda yazarın seçmiş olduğu “Ölümün Ağzı” kitap başlığı oldukça manidardır. Yaşamlarını devam ettirebilmek için madende çalışan işçiler yaşamlarını kademe kademe söndüren ve onları ölüme götüren madene gitmek zorundadır. Yaşamlarının devamını sağlayan maden aynı zamanda yaşamlarına son da vermektedir. Burada yazarın seçmiş olduğu “Ölümün Ağzı”nda isminde yazarın maden ve maden işçileri için duyduğu ümitsizlik de vurgulanmaktadır. Yalçın, genellikle ölümlle sonuçlanan çalışma hayatlarını dile getirebilmek için eserini “Ölümün Ağzı” diye adlandırırken madeni, işçilerini içine alan ve sonrada yutan bir ağız olarak tanımlamaktadır. Zola ise, yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen maden işçileri için yine de bir umudun olduğu mesajını, romanının başlığı ile vermeye çalışmaktadır. Eser her ne kadar maden işçilerinin gözünde dramatik bir sonla bitse de, yazar eserin adını *Germinal* diye koymuştur, *Germinal*’in kelime anlamı “ürün, bereket”tir.

“Ölümün Ağzı” romanında yaşam mücadelesi veren maden işçilerinin başlarında bekleyen jandarmalar, madenden kaçanları yakalamakla kalmayıp aynı zamanda ailelerini de cezalandırmaktadırlar. *–Emine’yle üçüncü bu artuk, dedi. Gocan madenden kaçtı deyip, gariyi kızı aldıkları gibi yallah.... arz, namus galmadı köyümüzde...Gari eccük güzel oldu mu, gocası gaçsın gaçmasın, alıp götürüyorlar..* (Yalçın, 2002, s.130). Maden ocaklarından kaçmak isteyen işçilerin cezalandırılan eşleri de yapılanlardan kendilerini suçlu hissederek intiharı seçmektedirler. Eşi ve eşinin ailesi tarafından hiçbir zaman hor görülmeyen Emine bu eserde örnek olarak gösterilebilecek kadınlardan sadece biridir. *Niyazi, Anşa Ana, İbrahim Çavuş, Hasan. Bir çiçeğe bakar gibi baktınız bana hep siz. Öyleyse? Öyleyse nasıl bakarım sizin yüzünüze şimdi ben? Astım kendimi* (Yalçın, 2002, s.133). Zola’nın eserinde maden işçilerine yapılan zulüm tasvir edilmekte ancak Yalçın’ın eserinde olduğu gibi ailelere uygulanan olumsuz tutum yer almamaktadır.

Bunun dışında eserlerde görülen diğer bir fark ise “Ölümün Ağzı” adlı romanda maden ocağında çalışmamak için kaçan işçilerin jandarmalar tarafından evlerinden zorla alınıp ocağa getirilmeleri, hatta jandarmaların muhtardan aldıkları evraklara bakarak köyde yaşayan tüm erkekleri maden ocaklarına zorla götürmeleridir. Erkek ismine sahip yaşlı bir kadın da bu nedenle zorla madene getirilir.

Yüzü buruş buruş olmuş, minnacık, ürkek bakışlı bir kadın, kendisini tanıyan işçiye doğru atıldıysa da, yürüyemedi. Elleri çözülmemişti daha hiçbirinin. Jandarmalardan biri, kasaturasını çıkarıp, ipleri kesti. Kadın iplerden kurtulur kurtulmaz, kendinden beklenmeyen bir çeviklikle ileri atılıp, köylüsüne sarıldı?[...] –Hidayet adını erkek sanmışlar, uşam... Onca dedim muhtara oysa... –Hidayet

ha? – Hidayet uşam... Dovuz muhtar, köyün kütüğünde ne gadar erkek adı varsa, hepsini bildürmüş candarmaya... (Yalçın, 2002, s.25).

Jandarmalar, yapılan hatayı görmelerine rağmen maden işçilerine zoraki uyguladıkları yaptırımları kadına da uygulamaktadırlar. İşçilerde görülen bitlerin yok edilebilmesi için saçları kazıtılmakta, hatta saçlarını kazıtmayan işçiler aç bırakılmakla tehdit edilmektedirler. –*Saat yedide yemekhanede yemek yemek isteyenler, saçlarını hemen sıfır numaraya vurdursunlar bakam, diye bağırdı. Saçlarını gazıtmıyana gırık ekmek yok! Ona göre... Sıraya girsin herkes. Bir yığın sıraya girdi. Ayakta zor duran hastalar bile kalkmış, sıraya girmeye çalışıyorlardı* (Yalçın, 2002, s.30–31) Eserde aynı uygulamaya yaşlı kadın da maruz bırakılmaktadır. –*Essahtan deli bu herif! diye mırıldandı. [...] Şu garıcuğun haline bak sen! Hayvana bile yapılmaz bunca işkence be! Hem yanlışlıkla al madene götür, hem de gafasını gazıt...* (Yalçın, 2002, s.37).

Sonuç olarak bahsedilen yapıtlarda her iki ülkede de yaşanan toplumsal ve ekonomik sorunların maden işçilerinin üzerindeki olumsuz etkileri gerçeğe uygun olarak yansıtılmaktadır. İrfan Yalçın'ın İkinci Dünya Savaşı yıllarında Zonguldak kömür ocaklarında uygulanan 'işçi mükellefiyeti'nin anlatıldığı "Ölümün Ağzı" adlı romanı ile Émile Zola'nın 1885 yılında kitaplaştırdığı "Germinal" adlı romanı birçok yönden benzerlikler göstermektedir. İşçilerin ve işverenlerin sergiledikleri sosyal tezatlar her iki yapıtta da geniş tasvirlerle gözler önüne serilmektedir. Her iki romanda da görülen bu benzerliklerin yanı sıra, önemli farklılıklar da yer almaktadır. İrfan Yalçın'ın romanında hem maden ocaklarında çalışmak zorunda olan işçilere uygulanan zulüm, hem de işçilerin ailelerine gösterilen olumsuz davranışlar dile getirilirken; Émile Zola'nın romanında maden işçilerinin karşı karşıya kaldıkları zorluklar tasvir edilmekte, aileleri ise yaşanan maddi sıkıntılardan dolayı olarak etkilenmektedir.

"Ölümün Ağzı" adlı romanda, jandarmalarının maden işçilerine ödediği para, onların sadece yemek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. "Germinal" romanda ise jandarmaların yerini kumpanyalar almaktadır. Yalçın'ın eserinde olduğu gibi Zola'nın eserinde de işçilerin yiyecekleri kısıtlı olarak tasvir edilmektedir. Ancak "Germinal" adlı eserde dikkat çeken önemli unsurlardan biri de bahsedilen fakir ailelerin çok çocuklu olmalarıdır. Yaşanan yoksulluğun içerisinde her bir ailenin beşten fazla çocuğunun olması, doğan her bir erkek çocuğun da madende çalışıp eve para getireceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Yaşadıkları sıkıntılara rağmen maden işçilerin bu anlamda ne kadar bilinçsizce davrandıkları ortaya çıkmaktadır. Maden işçileri böylece iş hayatlarındaki yoksunluğu aile bireylerine de yansıtmaktadırlar. "Ölümün Ağzı" adlı eserde ise ailelerin en çok üç çocuk sahibi olduğu gözlemlenmektedir.

Her iki eserde görülen en büyük benzerlik ise, İrfan Yalçın'ın Zonguldak'ta, Émile Zola'nın da Kuzey Fransa'da kömür ocaklarındaki uzun araştırmalardan sonra o dönemin canlı tanıklarının anlatımıyla yaşananları romanlaştırmalarıdır. Yaşanan bu toplumsal olaya sessiz kalmayan her iki romancı da bu anlamda toplumsal bir sorunu eserlerinde çarpıcı örnekleriyle ele almışlardır.

KAYNAKÇA

- Althusser, Louis. (1994). **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**. (Çev. Yusuf Alp – Mahmut Özışık). İstanbul: Dördüncü Baskı, İletişim Yayınları.
- Armaoğlu, Fahir. (2010). **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914 – 1995**. İstanbul: On Yedinci Basım, Alkım Yayınevi.
- Eagleton, Terry. (1991). **İdeoloji**. (Çev. Muttalip Özcan). İstanbul: İnceleme Dizisi 79, Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, Terry. (2009). **Eleştiri ve İdeoloji**. (Çev. Savaş Kılıç). İstanbul: Genişletilmiş Yeni Baskı, İletişim Yayınları.
- Elibol, Saadeddin. (1980). **İlim ve İdeoloji**. Ankara: Birlik Yayınları 3, Birlik Yayınları.
- Güvenç, Bozkurt. (1984). **İnsan ve Kültür**. İstanbul: Geliştirilmiş Dördüncü Basım, Büyük Fikir Kitapları Dizisi 20, Remzi Kitabevi.
- Karpat, H. Kemal. (2009). **Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**. İstanbul: Timaş Yayınları: 2167, Timaş Yayınları.
- Larrain, Jorge. (1995). **İdeoloji ve Kültürel Kimlik: Üçüncü Dünya Gerçeği**. (Çev. Neşe Nur Domaniç). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Marx, Karl – Friedrich Engels – Vladimir Lenin. (1990). **Sanat ve Edebiyat Üzerine**. Ankara: Ekim Yayınları 8, Ekim Yayınları.
- Yalçın, İrfan. **Ölümün Ağzı**. İstanbul: Kaynak Yayınları, Üçüncü Basım, 2002.
- Zola, Émile. **Germinal**. (2005). (Çev. Ayşegül İnce). İstanbul: Eflatun Yayıncılık.

Öz

Hayatın Kaynağı-Hayatın Sonu Olarak “Ölüm Ağzı” ve “Germinal”de Maden

Türk yazar İrfan Yalçın'ın “Ölümün Ağzı” ile Fransız yazar Emile Zola'nın “Germinal” adlı romanları, hayatlarını tehlikeye atarak evlerini geçindirmeye çalışan insanların mücadelesini, aile yaşantılarıyla birlikte vermeye çalışmaktadır. Her iki eserde de, işveren-çalışan ilişkileri ve çalışanların göğüs germek zorunda kaldıkları sıkıntılar anlatılmaktadır. Madenlerde ağır bir yaşam savaşı veren işçilerin yaşadığı zor hayatlar, son derece sıkıntılı çalışma ortamları ve maddi zorluklarla, yoklukla geçen yaşamları oldukça etkileyici bir biçimde okurun gözleri önüne serilmektedir. Emile Zola'nın “Germinal” adlı romanı, dünya edebiyatını etkilemiş oldukça önemli bir eserdir. Çünkü bu romanda Zola, alt sınıfa ait madencilerin yaşadığı dramı tüm çıplaklığıyla anlatarak, tüm dünyaya duyurmuştur. İrfan Yalçın'ın “Ölümün Ağzı” romanı da Türk edebiyatında madencilerin yaşadığı zorlu hayatı çarpıcı bir üslupla okura aktarması açısından öne çıkan bir romandır. Çalışma konusunu oluşturan İrfan Yalçın'ın “Ölümün Ağzı” ile Emile Zola'nın “Germinal” adlı eserleri sosyolojik inceleme yöntemiyle karşılaştırmalı edebiyat bilimi verilerine dayanarak incelenmeye çalışılacaktır. Bilindiği üzere sosyolojik eleştiri edebiyatın içinde bulunduğu toplumun bir ifadesi olduğu tezini savunur. Bu bağlamda, yazarı, eseri ve okuru sosyal

olaylar, sosyal gelişmeler, değişmeler yarattığına göre, edebi eseri incelerken sosyolojik şartların ve değişmelerin göz önünde bulundurulması gerekir. Ölümün Ağzı ve Germinal adlı romanlarının irdeleneceği bu çalışmada amaç, farklı edebiyatlara, farklı toplumlara ait olan bu iki edebi eser arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: İrfan Yalçın, Emile Zola, Ölümün Ağzı, Germinal, Maden İşçileri, İsyan

Abstract

Mine as a Source Of Line-End Of line in “Ölümün Ağzı” and “Germinal”

Turkish writer İrfan Yalçın’s novel “Ölümün Ağzı” and French writer Emile Zola’s “Germinal” novels tell the workers’ struggle who put their life in danger to earn money. Employer- employee relationships and problems of workers have been inferring in both of these works. Miners’ who have difficult lives in the mines, their difficult working areas and their economical problems have been telling in these novels. Emile Zola’s “Germinal” novel is one of the famous work in the world literature. Because Zola tells in this novel miner’s life drama who are belong to the low class in society and he explains their life to the world. Also in the novel “Ölümün Ağzı” irfan Yalçın explains the difficult life of the miners in the Turkish literature. The Works of İrfan Yalçın’s “Ölümün Ağzı” and Emile Zola’s “Germinal” will be analized by using sociological method with datas of comparative literute science. Known as sociological critics argue that literature is an expression of the society in which it involves. In this context, social facts, social events and changes create the writer, work and the reader. While the literary work is examined, the sociological condition and changes must be taken into consideration. The aim of this study in which “Ölümün Ağzı” and “Germinal” will be probed, isto reveal the similarity between two literary Works that belong to different societies.

Keywords: İrfan Yalçın, Emile Zola, Ölümün Ağzı, Germinal, Miners, Rebellion.